

DE RÚSSIA AL BAIX CINCA: SERÉS TRADUÏT
PEP SANZ DATZIRA
*Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània,
Universitat Autònoma de Barcelona*

1. INTRODUCCIÓ

A l'hora de començar a pensar en les traduccions de l'obra de Francesc Serés, de seguida ve a la memòria un seu llibre, *Contes russos*, que es construeix, com és sabut, a partir d'una ficció fonamentada en la traducció. Som davant, en aquesta obra, d'una traducció fictícia, obra d'una traductora fictícia que pretesament ha portat al català uns contes escrits per autors igualment inexistents. El joc d'aquest entramat s'estableix en els paratextos del llibre. Recordem-ho: només obrir-lo, trobem tres citacions d'uns autors que ni la recerca més obstinada fa possible de conèixer. Tot seguit, trobem el «Prefaci» signat per Anastàssia Maxímovna, la presumpta traductora de l'obra, i a continuació, «Algunes notes sobre l'antologia», que signa Francesc Serés. Aquestes notes s'obren amb una anècdota gastronòmico-lingüística, que bé paga la pena de recordar, atès que parlem de traduccions. L'esforçat antòleg que signa el text explica que en una estada en un hotel de Minsk va veure's confrontat a la tenacitat d'un cambrer que li servia, indefectiblement, una truita per esmorzar sense ell haver-la demanada. Després d'intents repetits, l'antòleg Serés esbrina que la dissonància entre el que ell demana i el que li serveixen s'explica per una errada a la carta del restaurant, que dona una equivalència errònia en la traducció dels plats, i això fa que el cambrer, impertèrrit, li serveix cada dia una truita en rus, mentre que ell demana, tenaç, *ham* en anglès. Tots dos tenen raó, i tots dos s'equivoquen.

Aquesta desavinença serveix l'autor per explicar com va gestar-se l'antologia de contes que publica gràcies a la complicitat amb la traductora Maxímovna, de qui manlleva l'asseveració que tot es pot traduir, «fins i tot la llengua, fins i tot la literatura» (SERÉS 2009a: 14).

Prenent-li la paraula, mirarem de fer un breu recorregut per les traduccions de les obres de Francesc Serés que hi ha disponibles a dia d'avui, per tal d'esbossar-ne alguns aspectes que afecten, més que no pas qüestions lingüístiques —a les pàgines que segueixen no hi ha, doncs, cap anàlisi traductològica de les obres—, alguns elements relacionats amb la recepció dels títols i la construcció general del corpus literari de l'autor.

2. LA LITERATURA CATALANA TRADUÏDA

Abans, però, apuntarem algunes qüestions relatives a la traducció de la literatura catalana amb l'objectiu de veure, des d'una perspectiva més àmplia, les dinàmiques en les quals s'insereixen les traduccions de títols de Serés. En alguns estudis de referència (ARENAS i ŠKRABEC 2006; ŠKRABEC i VILA-VIDAL 2019) que han mirat de dibuixar quin és el panorama, les tendències majoritàries i les problemàtiques a què s'enfronten els autors en català a l'hora de ser traduïts, hi ha, sobretot, dues variables que es tenen en compte perquè resulten fonamentals, sobretot des d'una perspectiva quantitativa: el gènere literari de les obres i, és clar, les llengües meta a les quals s'exporten, amb una atenció especial a l'existència o no de versions en dos idiomes considerats de referència: l'espanyol i l'anglès, perquè poden, potencialment, actuar com a llengües pont per tal de fer arribar una obra en català a literatures i cultures diverses. Així mateix, l'estudi d'Arenas i Škrabec també assenyala, amb una certa perspectiva històrica, el gruix quantitativament molt més significatiu de traduccions d'autors actuals que no pas de noms considerats clàssics, especialment si ens fixem en obres traslladades al castellà, de les quals el 77% corresponen a autors vius (l'estudi és de 2006):

Only part of the Catalan literary legacy is represented in Spanish translations. Translations of classic works are rather thin on the ground, while contemporary classics represent 23% of translations into Spanish. This means that the majority of translations into Spanish are of works of living authors (77%). (ARENAS & ŠKRABEC 2006: 76)

Quant a la qüestió del gènere —i deixant de banda les incursions en la literatura dramàtica— és evident que la major part del corpus literari de Serés correspon a la narrativa, en una feliç varietat de graus de ficcionalitat i d'intencionalitat. Pel que fa al moment històric i al gènere literari, doncs, la literatura de Serés se situa a la fracció privilegiada de la potencial traductibilitat, ja que entre les obres catalanes que es tradueixen, deixant de banda la literatura infantil i juvenil —que encapçala numèricament el rànquing—, la narrativa és el gènere que en surt més beneficiat. Pel que fa al segon element que apuntàvem (l'existència o no de versions en espanyol o en anglès), val a dir que les primeres obres de Serés traduïdes ho van ser al castellà: els tres títols de la trilogia *De fems i de marbres*, publicats entre 2004 i 2005. Més endavant ens hi aturarem. Cal que avancem, però, que en el cas de les obres de la trilogia, les versions en castellà són les úniques a altres llengües. Així doncs, en el cas d'aquests títols, també es confirma la tendència general que apunten els estudis d'Arenas i Škrabec (2006) i Škrabec i Vila-Vidal (2019), el castellà, aquí, no fa de llengua pont:

The two literary systems work independently, and getting into the Spanish scene does not necessarily guarantee an international projection. The same is true of the reverse situation: a work may be translated into foreign languages, but have little or no resonance in the other languages of Spain. [...] In contrast to what would seem logical, Spanish, a majority language, does not work as a bridging language to access other literatures via translation. Being translated into Spanish does not even mean that a Catalan work will be received into the literary system of the Spanish language, and still less would it serve to launch a literary work onto the international scene. (ARENAS & ŠKRABEC 2006: 76).

Així doncs, els primers títols publicats per Serés són autotraduïts al castellà, i no compten, de moment, amb versions en cap altra llengua. L'obra cronològicament posterior, *La força de la gravetat* (2006), ha estat, també, autotraduïda al castellà, i traduïda al francès i a l'italià, en tots dos casos el 2011. *La matèria primera* (2007) compta novament amb una autotraducció al castellà, i *Contes russos* (2009) és traduït, a més del castellà (2011), al francès (2012) i a l'anglès (2013). Fi-

nalment, *La pell de la frontera* (2014) apareix el 2015 en castellà, en una versió que signa Nicole d'Amonville, i a l'àrab, gràcies a la traducció d'Abdelsalam Basha. A banda de les traduccions de llibres sencers, hi ha, també, versions d'alguns contes i narracions en revistes i antologies en anglès, alemany, basc, hongarès i serbi que deixarem al marge en la nostra aproximació, perquè comporten una difusió diferent de la que tenen els volums sencers.

3. AUTOTRADUCCIÓ: UNA REESCRITURA ESPECTRAL

L'exhaustiu estudi que citàvem més amunt identifica de manera preclara el castellà com a primera llengua de traducció de la literatura catalana. A més d'alguns treballs panoràmics de Montserrat Bacardí (2007, 2010, 2015), darrerament s'han dut a terme algunes iniciatives acadèmiques entre les quals sobresurten les publicacions del grup de recerca TRILCAT (Gibert 2007, Gallén 2018) de la Universitat Pompeu Fabra. Més recentment, a *Quaderns. Revista de traducció* (AA. DD. 2023), s'ha publicat un dossier monogràfic centrat en les traduccions entre català i castellà durant la segona meitat de segle xx i les primeres dècades del XXI. Aquestes aproximacions relatives al terreny de la literatura catalana de seguida menen a una problemàtica específica, que ha estat objecte, igualment, de diversos estudis: l'autotraducció com a pràctica literària. Vegeu, en relació amb això, especialment els estudis de Josep Miquel Ramis (2013, 2014, 2017), així com un treball de Francesc Parcerisas (2007), que apunta, molt encertadament, una constatació inapel·lable: l'existència d'autotraduccions entre el català i el castellà és, pràcticament sempre, unidireccional. És a dir, té el català com a llengua d'origen i el castellà com a llengua meta —deixant de banda, aquí, l'*autotraducció simultània* amb què s'identifiquen alguns autors (RAMIS 2018: 74). Aquesta unidireccionalitat és la mateixa que es produeix, com recorda Parcerisas, entre el gallec i el castellà (cas de Manuel Rivas); el basc i el castellà (cas de Bernardo Atxaga), o entre l'asturià i el castellà (cas de Xuan Bello). Per tant, la relació que exemplifica pel que fa a les parelles de llengües que hi intervenen és, indefectiblement, asimètrica. Pel que fa a l'escriptor que

ens ocupa, les autotraduccions que ha dut a terme Serés han estat objecte, també, d'algunes indagacions. A més d'un text introductori (RION 2013) que es refereix a les primeres autotraduccions al castellà, l'activitat de Serés serveix Ramis (2018: 85) per exemplificar un model de pràctica autotraductora que implica, també, la revisió i la reescriptura de l'original en català. Quant a la trilogia *De fems i de marbres*, Maria Dasca (2023) ha estudiat detingudament la variació textual en l'autotraducció i en la reescriptura dels originals en català, que l'autor va revisar a l'hora de publicar-los en un sol volum, el 2003, a l'editorial Quaderns Crema.

Tot seguit ens fixarem en la informació editorial dels títols publicats en castellà, per veure com es presenta la naturalesa lingüística de cada obra. Tant els tres volums que formen la trilogia *De fems i de marbres*, com *La fuerza de la gravedad* han estat publicats per Alpha Decay, a la seva col·lecció «Alfanhuí». En aquests volums, com és habitual, el nom de l'autor figura a la coberta i a la portada, i si fem cas de la informació que s'hi inclou, no veiem en cap cas que es tracti d'una traducció. Per tenir aquesta dada, cal remetre's a l'última pàgina del volum, que inclou tota la informació editorial de l'edició. Aquí els tres llibres presenten criteris diferents a l'hora de comunicar qui són, i en qualitat de què signen, les persones que han intervingut en l'obra. En el primer títol publicat, *El vientre de la tierra* (primera edició, febrer de 2004) no hi llegim, de fet, que es tracti d'una traducció: no s'hi esmenta ni el títol original, ni cap traductor. S'hi fan constar, amb nom i cognom, els responsables de la revisió de les primeres i segones proves, però no pas cap traductor, tot i que, paradoxalment, a la mateixa pàgina de crèdits hi consta la nota que informa que «Este libro se publica con una ayuda a la traducción del Institut Ramon Llull». Així, hi ha intervingut una ajuda a la traducció, però no se'ns explica que hagi estat traduït. A *El árbol sin tronco*, publicat en aquest cas el novembre de 2004, la informació que consta a la coberta i a la portada coincideix amb la del primer títol, i a la pàgina de crèdits ja hi apareix, en aquest cas, una referència a l'autoria lingüística del llibre que es publica: «Versión al castellano del propio autor». Aquí, novament, s'hi fa constar l'ajuda a la traducció de l'Institut Ramon Llull de què ha gaudit l'obra. La mateixa informació, idèntica, es repeteix en el cas

de l'últim títol de la trilogia, *Una lengua de plomo*, publicat el 2005. El quart llibre de Serés editat en castellà és *La fuerza de la gravedad*, que va veure la llum, a la mateixa col·lecció d'Alpha Decay, el 2008. En aquest cas, ens trobem amb algunes innovacions respecte de la manera com es presenta la informació editorial del llibre: la coberta i la portada continuen sense fer constar que el títol és una traducció, i a la pàgina de crèdits hi llegim, en aquest cas: «Título original: *La fuerza de la gravedad*» i «© de la traducción: 2007 Francesc Serés Guillén». Aquí hi consta, novament, la concessió d'un ajut a la traducció de l'Institut Ramon Llull.

Val a dir que, dins la mateixa col·lecció, en els volums, per exemple, de Rachel Seiffert, podem veure de manera prou visible que la traducció és a càrrec de Beatriz Iglesias o d'Isabel Margelí, depenent del títol d'aquesta autora. El mateix succeeix quan consultem aquests volums a la web de l'editorial (<http://www.alphadecay.org/colecciones/alfanhui/>). I ens trobem amb la mateixa informació i la mateixa disposició textual pel que fa a dos volums de Saki (*Alicia en Westminster* i *Cuentos completos*) traduïts en aquesta col·lecció per Juan Gabriel López Guix. Per què, doncs, es pot preguntar el lector primmirat, la condició de literatura traduïda és més visible en uns títols que no pas en uns altres de la mateixa col·lecció editorial? Pel que fa a la resta de títols traduïts al castellà i publicats en altres editorials, tant *Materia prima* (Caballo de Troya, 2009) com *Cuentos rusos* (Mondadori, 2011) són, també, obres autotraduïdes. Per últim, *La piel de la frontera* (Acantilado, 2015) és l'únic títol en castellà no traduït per l'autor, sinó que signa la versió Nicole d'Amonville, i en l'edició es presenta aquesta informació segons els criteris habituals de l'editorial: a la coberta s'hi indica «Traducción de Nicole d'Amonville Alegría», i a la portada «Traducción del catalán de Nicole d'Amonville Alegría».

En tot cas, sembla que la tendència, després de la publicació del primer títol traduït al castellà, va ser d'informar en el llibre —encara que amb una discreció notable— que el títol en qüestió és la traducció d'una obra prèviament escrita en una altra llengua. Aquest procediment, tal com exemplifica Parcerisas (2007: 116), no és pas nou si repassem alguns títols d'autors en català, entre els quals posa els exemples de *Pasiones romanas* i *Las mujeres que hay en mi*, de Maria de la

Pau Janer, en què cap de les dues versions (la catalana i la castellana) no es presenten com a traduccions, ni inclouen cap informació en el llibre que així ho pugui fer pensar. El cas que ens ocupa és de tota una altra naturalesa, però al mateix temps, s'insereix, evidentment, en unes dinàmiques editorials que no són, de cap manera, alienes al tractament d'aquesta informació. Atenent-nos a la tipologia que proposa Ramis (2018), les versions de Serés corresponen al model d'autotraducció sistemàtica —perquè pràcticament totes les versions al castellà són obra de l'autor— i posterior —ja que les versions es fan un cop l'obra original s'ha acabat i, majoritàriament, ja s'ha publicat en català. Així mateix, com recull també Ramis, el model d'autotraducció de Serés respon a la categoria que Julio César Santoyo (2012: 214-215) i Rainer Grutman (2011) qualifiquen d'autotraducció vertical, «ja que té lloc entre dues llengües d'estatus diferents» (RAMIS 2018: 87). La llengua meta és, doncs, la d'un sistema literari amb una capacitat de difusió potencialment més gran que no pas la de la llengua d'origen, i la intenció de l'autotraductor és, per tant, arribar a un públic més ampli i, eventualment, reivindicar algun dels aspectes que apunta Parcerisas:

1. la qualité de ce que l'on écrit dans les langues minorisées; 2. la qualité de cette œuvre en particulier; 3. l'indéniable «fidélité» par rapport à l'original en raison de ma position de pouvoir en tant qu'autotraducteur, et 4. la qualité du système littéraire de l'original auquel ils devraient porter un plus grand intérêt, l'autotraducteur, bien que littérairement compétent dans les deux langues, n'ayant pas accepté de créer directement dans la langue majoritaire mais ayant conservé, au contraire, sa fidélité au système littéraire original. (PARCERISAS 2007: 116-117)

4. SOBRE LA RECEPCIÓ

Les traduccions de títols de Serés han suscitat diverses mostres de recepció, que resseguim sobretot a partir d'alguns exemples extrets de publicacions periòdiques, tant de la premsa generalista com de capçaleres literàries. Pel que fa a les obres autotraduïdes, aquesta condició ha despertat, en alguna ocasió, l'interès de crítics o entrevistadors. Així, amb motiu de la publicació de *La fuerza de la gravedad* un pe-

riodista recorria al tòpic que relaciona traducció i traïció per indagar sobre l'experiència de Serés a l'hora de reescriure's en castellà:

Traduce su propia obra. ¿Se auto traiciona? Hay expresiones intraducibles, pero eso sucede siempre que se juega con un lenguaje rico, aunque con el catalán y el castellano la aproximación llega al 99 por ciento. Hasta ahora me siento cómodo haciéndolo yo mismo, porque perdería más tiempo corrigiendo la traducción de otro que si la hago yo. (SENAR 2010)

Més que no pas les consideracions de Serés sobre la pràctica traductora, sembla interessant, aquí, de destacar-ne l'explicació dels motius, que posen per davant d'altres consideracions l'argument de la fidelitat i un afany de pragmatisme a l'hora d'explicar el sentit d'aquesta decisió. Així mateix, en una entrevista prou diferent —feta en el context d'una tesi doctoral sobre autotraduccions en autors en diversos idiomes—, l'autor explicava el procés de reescriptura de manera més detallada, i hi introduïa, també, l'element de la revisió de l'original. En aquest cas, tot i l'aprofundiment en la qüestió de l'autotraducció, en l'entrevista hi apareixia una pregunta en certa manera recurrent als escriptors que s'autotradueixen: «*¿Como fue el proceso de creación? ¿Usted escribe en un idioma y luego traduce en el otro? ¿O es más bien una escritura bilingüe?* Escribo mis libros en catalán y después los traduzco. Para mis artículos en *El País* escribo directamente en español» (GENTES 2017: 556). Sembla que la idea que suscita aquesta possibilitat de traducció encaixa amb la categoria d'*autotraducció simultània* (RAMIS 2018: 74), de la qual Serés es desmarca, a diferència d'autors com Antoni Marí, Andreu Martín, Monika Zgustová, o Joan Margarit, tal com recull Ramis en l'estudi tot just citat. Pel que fa, encara, a les versions en castellà, la publicació de *Cuentos rusos* (2011) va propiciar un bon nombre de comentaris i ressenyes a la premsa, fet que fa pensar que ha estat el llibre amb una rebuda més entusiasta en la crítica espanyola. No és sobrer d'assenyalar, tampoc, que és l'únic llibre de l'autor —d'entre els títols que han estat traduïts— que crea unes històries i evoca uns contextos del tot allunyats de la realitat del país que ha mirat d'explicar en la resta d'obres i que

constitueix, indubtablement, el moll de l'os (la *matèria primera*) dels primers títols del seu projecte literari. En una ressenya publicada a propòsit de *Cuentos rusos*, si bé es destaca majoritàriament la qualitat intrínseca del llibre, l'autor no s'està, tampoc, d'encaminar la valoració cap a una apropiació cultural que l'autotraducció sembla justificar:

Francesc Serés, escritor verdaderamente bilingüe por nacimiento (hijo de Zaidín, pequeña población de Huesca, junto al territorio autónomo de Catalunya) y por vocación (sus libros los traduce él mismo al español), celebra en lo bueno y en lo malo la vida y la cultura rusa durante el último siglo, desde la perspectiva hispánica, o sea, desde el otro extremo de Europa [...]. Para dar fuste a sus propósitos, el autor construye una maquinaria precisa aunque ligera, un par de prólogos, uno de la supuesta traductora y antóloga rusa, espejo en el que se miran los relatos que vendrán a continuación, y otro del propio Serés, testimonio vital y entusiasta. Y no faltan las falsas biografías de los supuestos autores, un procedimiento ya bien arraigado en nuestras literaturas. (SATORRAS 2011)

Com veïem més amunt, *La força de la gravetat* és un dels títols que, a banda de la versió en castellà, té dues traduccions més: al francès i a l'italià. Pel que fa a la primera, la signa François-Michel Durazzo (*La force de gravité*, Éditions Fédérop 2011), un dels traductors actuals amb més trajectòria, que ha traduït del català al francès, a banda d'una bona mostra de poetes, títols com *Solitud*. En algunes mostres de la recepció que va propiciar aquesta traducció, es destaca tant el vincle de les narracions del recull amb indrets identificables del país, com la universalitat de les històries:

Dix-sept textes lents, denses, beaux, minutieux: l'auteur s'installe et installe ses personnages (et son lecteur) dans la durée, dans l'épaisseur charnelle, terrienne de la Catalogne de ces trente dernières années. Il nous donne tout, de ses personnages: leurs méandres intérieurs, leurs sentiments, leurs passions, leur entêtement, avec une sympathie, une empathie qui vont jusqu'à la communion avec eux. Tous pèsent leur poids de chair, de songe, de désirs, d'humanité, de puissante réalité concrète et spirituelle: tous sont profondément humains et «aimables», même s'ils sont monstrueux par certains aspects. (MARTIN 2014)

La relació de les històries amb el territori que les acull és, justament, un dels aspectes que despertten més d'interès en una entrevista feta a l'autor amb motiu d'aquesta traducció al francès:

La Force de gravité décrit des parcours humains sur trente ans en Catalogne. Quelle a été votre démarche? Parler de l'effort comme sujet littéraire. L'effort des gens qui travaillent et vivent pour avoir une existence raisonnable. J'ai une place privilégiée: la Catalogne est une nation qui se développe avec des caractéristiques particulières et complexes. Près de ma maison, j'ai un résumé de l'Europe et du monde. Un résumé de l'humanité: mon voisin peut me raconter l'histoire de proximité, l'immigration. À partir de cela, je peux raconter l'histoire du monde avec des personnages catalans. (AUSSENAC 2012)

Pel que fa a la traducció del mateix títol a l'italià, *La forza di gravità* va aparèixer el 2011 a l'editorial Gran Vía Edizioni, fundada inicialment per donar a conèixer la narrativa espanyola, però no exclusivament l'escrita en aquesta llengua, sinó també la d'autors en català, basc o gallec. Els objectius de l'editorial, com expliquen en el seu portal web, eren clars: «gran vía nasce nel gennaio del 2006 pensando a un lettore interessato al mondo che lo circonda e attento a una narrativa di alto ed elegante intrattenimento». En el moment de publicar-se *La forza di gravità* es va incloure a la col·lecció «m30», especialment dedicada, com explica també la pàgina web, als autors de «la Spagna plurale». Després d'alguns canvis en l'editorial, les col·leccions s'han reconfigurat, però seguim trobant al catàleg altres autors catalans, com Ferran Torrent i Jesús Moncada. En el resum que serveix de presentació del recull, es destaca notablement la presència d'un context ben precís en els textos que el componen: «In una Barcellona vacanziera e spensierata, nottambula e turistica, ci sono angoli (la Catalogna) spigolosi, irti, dove la “forza di gravità” è maggiore che in qualsiasi altro posto. E in questi spazi quasi dimenticati dal tempo la gente deve scendere a patti con la realtà per evitare di essere cannibalizzata da una società che si pulisce i denti con i propri figli».

En el cas de *Contes russos*, les traduccions a altres llengües topen, és clar, amb el joc literari que proposa l'obra, que es presenta, com diem a l'inici, com una traducció. Pel que fa a la versió al castellà, tant la co-

berta com la portada podem dir que mantenen, una vegada més, el joc d'autoritats pel que fa a les responsabilitats del text: la coberta no esmenta cap traductor (només hi figuren l'autor i el títol), i la portada inclou, com l'edició original en català, l'especificació «Traducción del ruso de Anastasia Máximovna», i el nom de l'autor a sota del títol. En canvi, quan consultem altres versions d'aquesta mateixa obra veiem que el joc amb l'autoria queda en alguns casos més diluït, ja a la coberta. És el cas de l'edició francesa publicada per Jacqueline Chambon (Actes Sud) el 2012, en la qual figura, és clar, l'autor, i també el traductor al francès, Laurent Gallardo. En una crítica publicada a *Libération* es destacava, de seguida, el joc metatextual que proposa l'antologia inventada per Serés, ja que amb l'addició d'una «tercera» llengua, el francès, es complica una mica més la lògica textual: «est un recueil composé de contes russes, ce qui n'aurait rien d'étonnant si le livre n'était traduit du catalan». Així mateix, s'elogia la proposta literària, que queda explicada al prefaci que signa Serés, i que segons Mathieu Lindon, autor de la ressenya, «consiste à faire passer le comble de la postmodernité pour le comble du réalisme, soviétique ou russe» (LINDON 2012)

Quant a la traducció del mateix títol a l'anglès, el joc d'identitats que pot intuir-se ja ens els paratextos de l'obra no segueix la mateixa lògica que l'edició francesa: la coberta no informa del traductor (només hi figura Francesc Serés), mentre que a la portada s'informa que la versió és a càrrec de Peter Bush, un dels traductors actuals de literatura catalana més actius. En una ressenya a *World Literature Today*, Janet Mary Livesey explicava de bon principi el joc entre identitats fictícies i plomes reals que proposa *Russian Stories*. En destacava la universalitat dels personatges i la irrellevància dels condicionants externs en una lectura no exempta d'una certa candidesa, que la portava a llegir els arguments dels contes —motivats, com explica Serés, com a exercicis d'estil i d'imitació— com una explicació de les suposades idees extraliteràries de l'autor:

In the twenty-one stories, the author(s) express the belief that all human beings are alike, no matter where we come from nor where our journeys take us. I have to agree with him. This short-story anthology differs in the «strangeness» of the characters names and loci but not in the nature of their interchangeable lives. (LIVESEY 2014)

5. CONCLUSIONS

Si a l'inici d'aquestes pàgines recordàvem la nota introductòria a *Contes russos*, en què la suposada traductora assegurava que «tot es pot traduir, fins i tot la llengua, fins i tot la literatura» (SERÉS 2009a: 14), era, és clar, perquè l'aproximació a un intercanvi com la traducció difícilment es pot reduir a un hipotètic canvi de codi, en què un text en llengua A passa a ser un text en llengua B, i aquí s'acaba el problema, o aquí comença, en cas que la pedra roseta de què ens servim sigui com aquella carta del restaurant en la qual els números dels plats estaven desordenats i donaven una equivalència errònia en funció de l'opció lingüística que utilitzés el client.

Un tòpic tan gastat com estèril, que pretesament problematitza aquest traspàs entre llengües, assegura que tota traducció és una traïció i que, per tant, tot traductor, és un traïdor. La fallera culpabilitzadora d'aquesta concepció deu venir, se suposa, d'una idea del text original com a realitat estàtica, immutable i unívoca quan, de fet, el món és ple d'exemples que ens parlen, de manera diàfana, de la maleabilitat dels textos. De visions més ponderades sobre la traducció també n'hi ha. Ho sabia la traductora fictícia de *Contes russos*, i ho han formulat escriptors de totes les èpoques. Josep Palau i Fabre, en una asseveració ja clàssica que bé podria haver inspirat la d'Anastàssia Maxímovna, assegurava taxatiu que «Un poema és sempre, en el millor dels casos, una traducció» (PALAU 1979: 19). És a dir, una operació que transporta —que tradueix— una intuïció (potser Palau ho definiria així) al terreny concret del llenguatge. I que s'assembla, en certa manera, a la frase de Maxímovna-Serés: tot es pot traduir, fins i tot la literatura.

Com que sabem, també, que les llengües no són codis de comunicació autònoms ni, encara menys, simples «eines» per entendre'ns, sinó que són realitats socials travessades per tensions i relacions de dominació, la traducció no es pot veure, tampoc, només, com un intercanvi asèptic entre idiomes. Ni es pot reduir, en el terreny de la literatura, a esquemes simplificadors. Aquí hem fet un recorregut —una mica erràtic i sens dubte incomplet— per les traduccions d'algunes obres de Serés amb la voluntat de veure com s'insereixen en unes dinàmiques que mostren com, en les darreres dècades, la literatura cata-

lana arriba, modestament, a més llengües i, cal suposar, a més lectors que no pas temps enrere. Bé podem celebrar que un d'aquests autors tingui una obra tan rica en «permanències relatives i adaptacions continuades» (DUCH 2010: 37) per oferir al món: sembla que tothom hi surt guanyant.

BIBLIOGRAFIA

- AA. DD. (2023): «Afectes mutus i camins diversos: la traducció literària entre el català i el castellà» [dossier monogràfic], *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 30.
- ARENAS & ŠKRABEC (2006): Carme Arenas i Simona Škrabec, *Catalan Literature and Translation in a Globalized World*, traducció de Sarah Yandell, Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes; Institut Ramon Llull.
- AUSSENAC (2012): Dominique Aussenac, «La cour de récréation», *La Matricule des Anges*, núm. 132, ps. 140-141.
- BACARDÍ (2007): Montserrat Bacardí, «La traducció del castellà al català: una tradició aleatòria», *1611. Revista de Historia de la Traducció*, núm. 1. <https://raco.cat/index.php/1611/article/view/137865> [Consulta: 15 de gener de 2023].
- BACARDÍ (2010): Montserrat Bacardí, «La traducció del castellà al català al segle XX. Esbós d'una història accidentada», *Visat*, núm. 9. <https://visat.cat/articles/cat/20/la-traduccio-del-castella-al-catala-al-segle-xx.esbos-duna-historia-accidentada.html> [consulta: 15 de gener de 2023].
- BACARDÍ (2015): Montserrat Bacardí, «Les traduccions “innecessàries”», *Visat*, núm. 20. <https://visat.cat/articles/cat/147/les-traduccions-innecessaries.html> [Consulta: 15 de gener de 2023].
- DASCA (2023): Maria Dasca, «The role of self-translation and revision in the rewriting process of the narrative trilogy *De fems i de marbres* (On manure and marbles) (2003), by Francesc Serés», dins Luisa Rodríguez i Paola Gentile (eds.), *Censorship, textual manipulation and the peripheral deconstruction of identities in literary translation*, Berlín: Frank & Timme, ps. 301-350.
- DUCH (2010): Lluís Duch, «Arrels cristianes de Catalunya», *Qüestions de vida cristiana*, núm. 238, ps. 29-42.
- GALLÉN (2018): Enric Gallén i José Francisco Ruiz Casanova (eds.), *Bilingüisme, autotraducció i literatura catalana*, Lleida: Punctum.

- GENTES (2017): Eva Gentes, *(Un-)Sichtbarkeit der Literarischen in Selbstübersetzung in der Romanischsprachigen Gegenwartsliteratur—Eine Literature und Übersetzungs-soziologische Annäherung*, Tesi doctoral. Düsseldorf: Heinrich Heine Universität.
- GIBERT (2007): Miquel M. Gibert, Amparo Hurtado Díaz i José Francisco Ruiz Casanova (eds.), *Literatura comparada catalana i espanyola al segle XX: gèneres, lectures i traduccions (1898-1951)*, Lleida: Punctum.
- GRUTMAN (2011): Rainier Grutman, «Diglosia y autotraducción “vertical” (en y fuera de España)», dins Xose Manuel Dasilva i Helena Tanqueiro (eds.), *Aproximaciones a la autotraducción*, Vigo: Academia del Hispanismo, ps. 69-91.
- LINDON (2012): Mathieu Lindon, «Pour en finir avec la Russie», *Libération*, 18 abril. També disponible en línia a: <https://www.liberation.fr/livres/2012/04/18/pour-en-finir-avec-la-russie_812662/> [Consulta: 8 de febrer de 2023]
- LIVESEY (2014): Janet Mary Livesey, «Francesc Serés. *Russian Stories*», *World Literature Today*, vol. 88, núm. 5, ps. 80-81. També disponible en línia a: <<https://www.jstor.org/stable/10.7588/worllitetoda.88.5.0080>> [Consulta: 8 de febrer de 2023]
- MARTIN (2014): Jean-Loup Martin, «Francesc Serés. *La force de gravité*», *Brèves*, núm. 103, ps. 171-172.
- PALAU (1979): Josep Palau i Fabre, *Poemes de l'Alquimista*, Barcelona: Proa.
- PARCERISAS (2007): Francesc Parcerisas, «Idéologie et autotraduction entre cultures asymétriques», *Atelier de Traduction*, núm. 7, ps. 111-119.
- RAMIS (2013): Josep Miquel Ramis, «La autotraducción y el difícil encaje de sistemas literarios en contacto», *EU-topías*, núm. 5, ps. 99-111. També disponible en línia a: <http://eu-topias.org/articulo.php?ref_page=290> [Consulta: 2 de febrer de 2023].
- RAMIS (2014): Josep Miquel Ramis, *Autotraducció. De la teoria a la pràctica*, Vic: Eumo.
- RAMIS (2017): Josep Miquel Ramis, «The failure of self-translation in Catalan literature», dins Olga Castro, Sergi Mainer i Svetlana Skomorokhova (eds.), *Self-translation and Power: Negotiating Identities in European Multilingual Contexts*, Londres: Palgrave MacMillan, ps. 95-117.
- RAMIS (2018): Josep Miquel Ramis, «Tipologia d'autotraductors i autotraduccions en la literatura catalana», dins *Bilingüisme, autotraducció i literatura catalana*, Lleida: Punctum, ps. 69-99.
- RION (2013): Rosanna Rion, «Política i estètica de l'autotraducció en l'obra de Francesc Serés», dins Christian Lagarde i Helena Tanqueiro (eds.),

- L'autotraduction aux frontières de la langue et de la culture*, Llemotges: Lambert-Lucas, ps. 109–114.
- SANTOYO (2012): Julio César Santoyo, «Autotraducciones: ensayo de tipología», dins Pilar Martino Alba, Juan A. Albaladejo Martínez i Martha Pulido (eds.), *Al humanista, traductor y maestro Miguel Ángel Vega Cernuda*, Madrid: Dykinson, ps. 205–221.
- SATORRAS (2011): Lluís Satorras, «Cuentos rusos», *El País. Babelia*, 2 abril.
- SENAR (2010): Óscar Senar, «Francesc Serés: “La literatura ha de tener la verdad de las mentiras, ha de suceder para el lector”», *Heraldo de Soria*, 16 de juny.
- SERÉS (2004a): Francesc Serés, *El vientre de la tierra*, traducció de l'autor, Barcelona: Alpha Decay.
- SERÉS (2004b): Francesc Serés, *El árbol sin tronco*, traducció de l'autor, Barcelona: Alpha Decay.
- SERÉS (2005): Francesc Serés, *Una lengua de plomo*, traducció de l'autor, Barcelona: Alpha Decay.
- SERÉS (2008): Francesc Serés, *La fuerza de la gravedad*, traducció de l'autor, Barcelona: Alpha Decay.
- SERÉS (2009a): Francesc Serés, *Contes russos*, Barcelona: Quaderns Crema.
- SERÉS (2009b): Francesc Serés, *Materia prima*, traducció de l'autor, Madrid: Caballo de Troya.
- SERÉS (2011a): Francesc Serés, *Cuentos rusos*, traducció de l'autor, Barcelona: Mondadori.
- SERÉS (2011b): Francesc Serés, *La force de gravité*, traducció de François-Michel Durazzo, Gardona: Éditions Fédérop.
- SERÉS (2011c): Francesc Serés, *La forza di gravità*, traducció de Giusi Cremonesi i Fabio Garigali, Milà: Gran Via Edizioni.
- SERÉS (2012): Francesc Serés, *Contes russes*, traducció de Laurent Gallardo, Arles: Éditions Jacqueline Chambon.
- SERÉS (2013): Francesc Serés, *Russian Stories*, traducció de Peter Bush, Londres: Transworld.
- SERÉS (2015): Francesc Serés, *La piel de la frontera*, traducció de Nicole d'Amonville Alegría, Barcelona: Acantilado.
- ŠKRABEC & VILA-VIDAL (2019): Simona Škrabec i Manel Vila-Vidal, «Construir el patrimoni literari a través de la traducció. Divulgació de la literatura catalana al món 1516–2017. Estudi quantitatiu», dins Montserrat Corretger i Oriol Teixell (eds.), *Literatura catalana contemporània: patrimoni i identitat*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, ps. 153–184.